

מפעלי האספסת — קללה או ברכה למשק המעורב?

סיים להשמדת הפרודניה, המסכנים גם את הבקר; בפעם הבאה נאכל הירק בחלקו ע"י הפרודניה עצמה, ובהגיע עת הקציר השלישי אחרנו את המועד להכנת שחת בגלל התקרר בות עונת הגשמים.

בקשר לנושא הנ"ל כדאי לספר על שני נסיונות שגעשו במשקנו, אחד מתוך כוונה תחילה והשני מקרי. למרות ששני נסיונות אלה לא בוצעו על טהרת המדע המדויק, ערכם, על כל פנים, היה רב בשבילנו בגלל התוצאות הברורות והבולטות.

הנסיון הראשון נעשה כדי לברר מה בין שחת אספסת לשחת רגילה של שבולת-שועל עם בקיה. להלן ניתנים הפרטים על צירוף המנות והתנובה בשני המקרים.

המנה היומית ל-54 פרות (כולל יבשות)
6 מבכירות:

3½ שעות מרעה רדוס	180 יחידות-מזון
1½ טון סלק	150 "
200 ק"ג שחת ש"ש-בקה	65 "
220 ק"ג תערובת	210 "

בס"ה 605 יחידות-מזון

תנובת החלב היומית נעה סביב 590 ליטר.

המנה עם שחת אספסת טובה
(במשך שבועיים) לעדר הנ"ל:

3½ שעות מרעה רדוס	180 יחידות-מזון
1½ טון סלק	150 "
220 ק"ג שחת אספסת	100 "
150 ק"ג תערובת	145 "

בס"ה 575 יחידות-מזון

תנובת החלב היומית נעה סביב 590 ליטר. הנסיון הזה נעשה במחצית השניה של חודש יולי כשהחום בצהרים הגיע ל-42 מעלות צ' בצל. בדרך כלל יש לציין ירידת חלב מדי יום-ביומו בעונה זו, אבל כשהאבסנו שחת

בשנים האחרונות הוקמו באזורים החק" לאיים מפעלים תעשייתיים שונים. מטרת המפעלים האלה היא לשרת את הענפים החק" לאיים ולעבד חומרי גלם חקלאיים לתוצרות שונות המאפשרות גיוון השיווק, וכתוצאה מזה — הרחבת הגידולים וריבוי מקורות פרנסה. יש גידולים מיוחדים המצליחים בעי" קר באיזורים מסויימים בארץ, כיוון שדרושים להם תנאים ספציפיים. לעזרתם מוקם מפעל תעשייתי המאפשר התרחבות הגידול והתב" ססותו הכלכלית. על יסוד זה הקימו גם בעמק בית-שאן מפעל לייבוש אספסת בבעלות משר תפת של משקי האיזור. הנסיון שנרכש במשך השנים בגידול האספסת הצדיק הקמת מפעל כגון זה, המאפשר הרחבת הגידול במידה ניכרת. ההתלהבות היתה גדולה; נחתמו חר" זים לפיהם התחייבו למסור למפעל את האס" פסת משטחים קיימים וגם משטחים שטרם נזרעו ואף שטרם הוכנו לזריעה. מרוב ההתלהבות „נשכחה", כאילו (אולי לא במקרה) שאלת האספקה של מספוא גם לענף הבקר. כל שטחי האספסת שנזרעו עד הקמת המפעל, מיועדים היו לרפת ולייצור שחת למכירה. ופתאום נמחקה האספסת מלוח האספקה! נז" כרו שוב בתירס ובסתיוון, שכידוע, ערכם המזין ירוד בהשוואה לאספסת. עקב הרחבת שטחי האספסת גדלה תצרוכת המים, אך כמות המים אינה בלתי מוגבלת ונתגלה שלא היה עוד מקום לעבד שטחי-מספוא נוספים ונוצר חלל ריק באספקת המספוא הגס לרפת.

במשקנו לא נשכחה אמנם הרפת כליל עם הצטרפותנו למפעל. הוחלט לספק שחת-אספסת לבני-הבקר לכל השנה, ולפרות החול-בות — לימות הגשמים בלבד. אולם גם תכנית מצומצמת זו לא התגשמה במלואה. דחינו את הקצירים לשחת עד לחודשי הקיץ האחרונים ויצא ש„השגחה העליונה" רצתה שלא הפרות תהנינה מהשחת, כי השתמשו בתכשירים אר-

אספסת משובחת עם מנת תערובת מוקטנת לא היתה מורגשת הפחתה בחלב, למרות ההפרש ב־30 יח"מ לגבי המנה היומית הרגילה. הירידה בחלב חלה רק לאחר שנאלצנו לחזור לשיטת ההזנה הרגילה ובמשך 4 ימים ירדה התגובה ל־540 ליטר.

הנסיון השני (המקרי) היה: בהתחלת חודש נובמבר צורפה מנת־המוזן כדלקמן: 2½ שעות מרעה רודוס־אספסת ל־75 ראש (פרות ועגלות גדולות).

2 מנות אספסת ירוקה באבוס לכל העדר (120 ראש).

130 ק"ג שחת מסוג ב' לכל העדר.

בגלל המנה העשירה הזאת באספסת הפיחתנו את מנת המזון המרוכז ב־65 ק"ג (לעדר כולו). הגענו אז לתגובת חלב של 655 ליטר מ־40 פרות חולבות. אבל פתאום נפסקה האידיליה, כי הנהלת המשק נכנעה ללחץ המפעל והאספסת נקצרה לייבוש ולהכנת קמח אספסת. לרוע המזל נפסק גם המרעה, כי צריכים היינו לזרוע תלתן לעונת החורף. במקום האספסת האבסנו שלושה טון עשב סודני מבוגר ו־550 ק"ג שחת תלתן פהלי מאיכות בינונית. גם הגדלנו שוב את מנת המזון המרוכז. התוצאה היתה: הפחתה בתגובת החלב:

מ־655 ליטר ל־495 ליטר במשך 10 ימים. אפשר היה להרבות בדוגמאות המוכיחות מהי השפעת האספסת על תגובת החלב. ואם כוחה של האספסת כה רב בהעלאת תגובת החלב, הרי מותר להסיק מזה שערכה רב ביותר במנת־המוזן של בני־בקר.

סיכום ומסקנות. בשבילנו, הבוקרים, עור מדת השאלה, אם נוכל לקיים את ענף הבקר בעתיד למרות כל הקשיים מבחוץ ומבפנים. נגד הקשיים מבחוץ המסכנים את קיום הענף (כגון מחיר החלב הנמוך, מיהול החלב באבקת החלב, וכו') קשה לנו ללחום. אך אין אנו צריכים לעמוד מחוסרי־אונים מול הקשיים בבית. לפני ימים אחדים

סיירו בוקרים במשקי שכנים לבקש מעט שחת לעדר החלב הקטן שלהם. שטחי האספסת של אותו המשק משתרעים על מאות דונמים, אבל הכל נקצר למפעל. האם באמת זקוקים אנו לקניית שחת־בוטנים מאזורים אחרים בארץ, כדוגמת אותו המשק שבו נקצרו אפילו שטחי המרעה לקמח אספסת? אם אלה הם תוצאות מפעלי האספסת התועלת שבהם מוטלת בספק. אבל אין הכרח של „התנגשות אינטרסים” בין ענף הבקר ובין הפעולות המשקיות החדשות. חוסר ההתאמה נובע אך ורק מתוך אי־התחשבנות ברפת מצד מתכנני המשק. הפתרון היחיד הוא: לא להתחייב לגבי המפעל על כל שטחי האספסת, אלא רק על הנותר לאחר הקצאת שטח מתאים לרפת. עדרי עמק בית־שאן מונים כ־100–120 ראש בקר בממוצע בכל משק, ובכל משק מסוג זה דרושים 100 דונם אספסת לשחת ולירק. שטח כזה יספק כ־80–90 טון שחת ו־150–200 טון חציר ירוק.

להלן הצעת תכנית כללית להספקת מספוא גם לעדרי עמק בית־שאן המונים כ־120 ראש בקר:

100 דונם אספסת לשחת ולחציר ירוק;
150 דונם מרעה רודוס (לקיץ) ותלתן־זון (לחורף);

30 דונם סלק־בהמות;

250 טון תחמיץ חלבוני משטחי פלחה;

60 טון שחת־בקיה משטחי פלחה.

תכנית זו מצריכה 2½ דונם אדמת שלחין ו־4 דונם מגידולי פלחה לראש בקר; נוסף לזה — רעייה בבריכות וניצול המרעה הטבעי באביב. תכנית זו, אם תבוצע כראוי, תספק לפחות 70% מהתצרוכת הכללית בצורת מס־פוא גם היא תבטיח הזנה רצופה, מגוונת ומאוזנת בכל ימות השנה. אם נדע לתכנן את תכנית הגידולים לפי הקווים שצוינו, לא יהיה עוד שום ניגוד בין המפעל לקמח אספסת ובין ההספקה הסדירה של מספוא לענף הבקר.

רחים פלך

שדה אליהו